

Biblioterapijski pristup u radu knjižničara s djecom s teškoćama

Kovačević, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:884106>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2023./2024.

Ivana Kovačević

**Biblioterapijski pristup u radu knjižničara s djecom s
teškoćama**

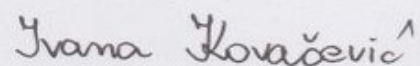
Završni rad

Mentor: dr.sc. Denis Kos, doc.

Zagreb, lipanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Ivana Kovačević

(potpis)

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Biblioterapija	2
2.1. Povijest biblioterapije	3
2.2. Ciljevi i svrha biblioterapije.....	4
2.3. Vrste i primjena biblioterapije	5
3. Proces biblioterapije	10
3.1 Faze biblioterapijskog procesa.....	11
3.2 Obrada i odabir teksta	11
4. Dječja biblioterapija	13
4.1 Biblioterapija za djecu s teškoćama u razvoju	15
4.1.1. Biblioterapija za djecu s disleksijom i disgrafijom.....	16
4.1.2. Biblioterapija za djecu s hiperaktivnim poremećajem.....	18
4.2 Uloga biblioterapije u poticanju inkluzije djece s teškoćama u razvoju.....	19
5. Uloga knjižničara u procesu biblioterapije	20
6. Zaključak	23
7. Literatura	24
Sažetak	26
Summary	27

1. Uvod

Nepobitna je moć knjige. Knjiga pojedincu može služiti kao kratkotrajni bijeg od stvarnosti. Može mu pomoći u rješavanju nekog problema ili stresa koji prati problem. Njezin utjecaj na ljude i terapijska moć prepoznati su još u antičkom dobu. Knjižnice su tada bile lječilišta duše. Danas je knjiga moćan alat koristan u raznim odgojno-obrazovnim i terapijskim programima. U radu će se predstaviti biblioterapijski pristup u radu knjižničara općenito te s djecom s teškoćama u razvoju. Predstavit će se definicije pojma biblioterapija, njezin povijesni razvoj, ciljevi i vrste. Opisat će se biblioterapijski proces i iznijeti elementi važni pri odabiru i obradi teksta. U radu s djecom, odnosno dječja biblioterapija, zahtijeva poseban pristup knjižničara uz razvoj poticajne i ohrabrujuće okoline te dobrog međusobnog odnosa. Uloga biblioterapije u poticanju inkluzije djece s teškoćama u razvoju neizmjerljivo je važna kao i uloga knjižničara u provođenju procesa koji nerijetko surađuje sa stručnjacima drugih znanstvenih područja. Učinkovit pristup očituje se kroz olakšan razvoj i adresiranje kliničkih problema korištenjem adekvatno odabrane građe.

2. Biblioterapija

Moć koju knjiga ima je nepobitna. Danas je knjiga moćan alat koristan u raznim odgojno-obrazovnim i terapijskim programima. Njegov utjecaj na ljude i terapijska moć prepoznati su još u antičkom dobu. Knjižnice su tada bile lječilišta duše. Povijesno gledano književnost se smatrala važnom, bilo za poticanje vjere i nacionalne svijesti ili u odgojne svrhe, za učenje jezika te životnih vještina. Prema tome, književnost je nepresušan izvor znanja i životnih spoznaja koja može pomoći u svladavanju životnih prepreka ili upozoriti na njih. Smatra se da čitanje odgovarajuće literature može promijeniti život ljudi, a kada književnost ima neku vrstu takve, terapeutske uloge, može se govoriti o biblioterapiji (Mikuletič, 2010). Različiti aspekti biblioterapije vidljivi su kroz brojne definicije koje danas postoje. Termin biblioterapija potječe od grčkih riječi *biblion* što se odnosi na knjigu i *therapia* što znači liječiti te bi, prema tome, najjednostavnija definicija bila liječenje knjigom. Međutim, iz svjesnosti knjižničara da nisu stručno osposobljeni za liječenje proizlazi strah od korištenja izraza biblioterapija (Mikuletič, 2010). Nije posve jasno spada li biblioterapija u medicinsku domenu ili knjižničarsku struku, ali je jasno da samostalno kao terapija ne postoji. Zato ona ne liječi, već pomaže u liječenju. Drugim riječima, biblioterapija ukazuje na određene učinke, odnosno pojedincu pomaže razjasniti dublja značenja (Mikuletič, 2010). Biblioterapija je još uvijek relativno nov pristup kojim se uvažavaju razvojne potrebe mladih ljudi i njihova sve veća potreba za komunikacijom (Bašić, 2011), a knjiga dopire gdje odrasli ne mogu (Skočić Mihić i Klarić, 2014). Neke od definicija biblioterapije iznijeti će se u nastavku. Škrbina (2013, str. 219-220) navodi veći broj definicija raznih autora od kojih su neke sljedeće: „biblioterapija je metoda koja se temelji na interaktivnim postupcima između medija i pojedinca, pri čemu mediji znače knjižnu i neknjižnu građu koju pojedinci koji su uključeni u te postupke koriste uz pomoć posrednika“ (Hynes i Hynes-Berry, 1994), „biblioterapija je obiteljska tehnika za strukturiranje interakcije između voditelja i sudionika koja se temelji na njihovoj međusobnoj razmjeni literature“ (Coleman i Ganong, 1988), „biblioterapija je program aktivnosti baziran na interaktivnom procesu medija i pojedinca, pri čemu je medij maštovit ili informativan materijal, pomoć terapeutu u poticanju iskustva i diskusije“ (Rubin, 1978), „biblioterapija uključuje čitanje knjiga koje pomažu djeci da se nose s problemima i shvate da nisu sama te da je njihova emocionalna reakcija normalna“ (Russell, 2009). Nadalje, Webster's Third International Dictionary iz 1961. godine je definirao biblioterapiju kao „uporabu odabranih knjiga i književnoga gradiva kao terapeutskih pomagala u medicini i psihoterapiji“ te kao „rješavanje osobnih problema vođenim ili usmjerenim čitanjem“ (Mikuletič, 2010). Crothers (1916.) je sugerirao određene knjige pojedincima s

nekim problemom kako bi ga bolje razumjeli svoj problem. Tako je biblioterapiju definirao kao program aktivnosti koji se temelji na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji ga doživljavaju tako da se doživljava printani ili imaginativni materijali ili informacija te se o tome raspravlja uz stručno vodstvo. S druge strane, Caroline Shrodes definira biblioterapiju kao „proces dinamične interakcije između osobnosti čitatelja i literature kao psihološkog područja koje može biti korišteno za osobni razvoj i rast“ (Bašić, 2011). Iako postoji mnogo definicija biblioterapije, ono što im je svima zajedničko jest korištenje literature za pomoć ljudima u suočavanju sa psihološkim, emocionalnim i društvenim problemima (Pathumaragam, 2020). S obzirom na to da čitanje ima različite učinke prepoznato je pet vrsta čitanja: korisno, prestižno, potkrijepljeno, estetsko i opuštajuće čitanje. Korisno čitanje je kada čitatelj nešto nauči, prestižno je ono koje utječe na čitateljev ugled i samopoštovanje, potkrijepljeno se odnosi na čitanje koje uključuje osobna gledišta i odnose čitatelja, estetskim čitanjem čitatelj s obzirom na estetski učinak doživljava ljepotu, a opuštajuće čitanje je u svrhu odmora i razonode (Mikuletić, 2010). Navedeno prestižno i potkrijepljeno čitanje ulaze u okvir biblioterapije po Waplesu (Mikuletić, 2010).

2.1. Povijest biblioterapije

Praksa biblioterapije ima duboke povijesne korijene. Prepoznata je još u antičkom dobu. Nad vratima čitaonice u Tebi, grčkom gradu, stajao je natpis „Mjesto zacjeljivanja duše“ (Škrbina, 2013). Književnost i utjecaj koji ima na čitatelja bili su od velikog značaja za Platona i Aristotela. Prema njihovom je mišljenju ona bila način spoznaje, odgojno sredstvo i predmet estetskog uživanja (Škrbina, 2013, str. 220). Književnost je za Aristotela bila svojevrsno terapijsko sredstvo pa je naposljetku uveo i pojam katarze koji se odnosi na emocionalno oslobađanje s pomoću književnih tekstova i drame (Daniel, 2023). Biblioterapijska je praksa primjenjivana u različitim područjima raznih profesija, kao što su književnici, svećenici, bibliotekari i nastavnici. Tek se početkom 20. stoljeća počinje primjenjivati u svrhu promjene ponašanja u mišljenju ili ponašanja pojedinca (Bašić, 2011) te je sve više koriste psihoterapeuti, liječnici psihijatri i psihoanalitičari (Piskač, 2016). Pionirom američke biblioterapije smatra se Rush (1811.) koji je prvi predložio uporabu biblioterapije čije je istraživanje nastavio Minson Galt II (1846.). On je napisao prvi članak o literaturi koja se koristi za terapiju (Škrbina, 2013). Termin biblioterapija prvi je osmislio Samuel McChord Crothers godine 1916. kada u časopisu *The Atlantic Monthly* objavljuje članak *A Literary Clinic*. Osmislio ju je kao metodu kojom je književnost primjenjivao u radu s ljudima kojima je potrebna bila duhovna ili psihološka pomoć (Piskač, 2016). Liječnicima psihijatrima, Bradley i Bosquet (1936.), prvi su put sugerirali

korištenje knjiga u radu s djecom s poremećajima ličnosti i poremećajima u ponašanju (Škrbina, 2013). Prekretnica koja je biblioterapiji osigurala službeni status u knjižničarstvu bilo je osnivanje Odbora za biblioterapiju 1939. godine, u svrhu proučavanja biblioterapije, od strane bolničkog odjela Američkog knjižničarskog društva (ALA) (Daniel, 2023). Caroline Shrodes (1950.) razvila je prvi teorijski model, na temelju kojeg su se kasnije razvijali i usavršavali definicija i biblioterapijski principi, i tako postala poznati teoretičar iz područja biblioterapije (Škrbina, 2013). S razvojem društvenih i bihevioralnih znanosti, 1960-ih godina, čin čitanja da izazove promjenu stava i ponašanja postaje široko priznat (Daniel, 2023). Deinstitutionalizacijom skrbi o mentalnom zdravlju 1970-ih godina biblioterapija se odmiče od bolničkog okruženja u različite društvene sfere – knjižnice, opću medicinsku praksu, psihologiju, kazneno pravosuđe, njegovateljstvo, socijalni rad, obrazovanje i radnu terapiju (Pathumaragam, 2020).

2.2. Ciljevi i svrha biblioterapije

Čitanjem pojedinac može dobiti novu perspektivu kako se nositi s određenim problemima, što je ujedno i cilj biblioterapije. Caroline Shrodes ukazuje na to da je biblioterapija efektna zato što pojedincu dopušta poistovjećivanje s karakterom čime on ili ona shvaća da nisu jedini s nekim problemom. Kako se likovi bave rješavanjem svog problema, tako se čitatelj emotivno uključuje u borbu u kojoj se suočava s problemom što mu omogućuje uvid u svoju situaciju (Bašić, 2011). Međutim, može se dogoditi da uvid izostane što se očituje ako čitatelj razmišlja i traži mogućnosti rješavanja problema književnoga lika s kojim se ne identificira pa o svojim problemima ne razmišlja. Prema tome, uvid je glavni cilj biblioterapije (Mikuletič, 2010). Međutim, Ivana Bašić (2011), profesorica hrvatskog jezika i književnosti koja u praksi održava biblioterapijske radionice, za cilj uzima izazivanje promjena što se očituje u prilagodbi djelovanja kroz potisnute konflikte. Neki od specifičnih ciljeva koje Bašić (2011, str. 18) navodi su: povećanje samorazumijevanja i pravilnog samoopažanja, povećanje osjetljivosti za međuljudske odnose, razvijanje samoizražavanja i kreativnosti, podupiranje pozitivnog mišljenja, jačanje komunikacijskih vještina, a posebice vještina slušanja i govorenja, oslobađanje od napetosti i presnažnih emocija te pronalazak novoga mišljenja pomoću novih ideja, uvida i informacija. Nadalje, Pardeck (1995) ističe neke od glavnih ciljeva biblioterapije: objašnjenje složenosti ljudskog ponašanja i motivacije, pružanje informacije o problemu i uvid u problem, poticanje rasprave o problemu, predviđanje rješenja za probleme, komuniciranje o novim vrijednostima i stavovima, stvaranje svijesti o tome da i drugi imaju slične probleme i ublažavanje mentalnog i emocionalnog pritiska. Ostvariti uvid i mogućnost razlučivanja

problema u svrhu promjene stava i ponašanja glavni je cilj biblioterapije prema Cilliers (1980.), a tri dugoročna cilja su terapijski, obrazovni i relaksacijski cilj. Oni se mogu razmatrati s tri razine – intelektualne, socijalne i emocionalne. Shvaćanju psiholoških i fizičkih reakcija na konflikte i frustraciju te osobnih motiva i potreba pomaže biblioterapija koja se odnosi na emocionalnu razinu (Škrbina, 2013). Uz korištenje knjiga, različitih tekstova ili poezije pojedinac može dobiti uvid u neka od mogućih rješenja svog problema bez da se njima izlaže stvarnom životnom iskustvu što ga ohrabruje za slobodniju komunikaciju o svom problemu. Nadalje, na socijalnoj razini biblioterapija potiče evaluaciju vrijednosti uz stalni kontakt s likovima iz priče koje potom pojedinac primjenjuje u svom životu (Ibid.). Naposljetku, na intelektualnoj razini biblioterapija razvija kreativnost, ideje, pozitivno i konstruktivno mišljenje te tako pojedinac osvještava moguća rješenja za svoje probleme (Škrbina, 2013).

2.3. Vrste i primjena biblioterapije

Neki od naziva koji se koriste za određivanje biblioterapije su bibliovođenje, bibliosavjetovanje, literarna terapija (engl. literatherapy), usklađivanje čitanja (engl. bookmatching) i terapija čitanjem (Daniel, 2023). Potrebno je razlikovati biblioterapiju od njenih srodnih koncepata kao što su poetska terapija i psihoanalitička kritika. Poetska terapija i biblioterapija često se preklapaju u praksi. No, pojam biblioterapija je širi naspram poetske terapije, a poetska terapija je prema Bašić (2011, str. 9) „najšire rasprostranjen oblik biblioterapije i njezin najproduktivniji izdanak“. Biblioterapija podrazumijeva korištenje knjiga i drugih informacijskih medija kojima bi se olakšao normalan razvoj i klinički značajni problemi (Pathumaragam, 2020). Naspram nje, kao što i sam naziv upućuje, poetska se terapija služi poezijom s ciljem zadovoljenja zdravstvenih ili edukativnih potreba pojedinca (Škrbina, 2013). Skupina psihijatara počela je 1920-ih predlagati poeziju kao alat za korištenje uz specifičnu metodologiju. Način su nazvali pjesničkom terapijom u kojoj su pjesme uz pomoć terapeuta imale velik potencijal za korištenje u dijagnozi važnih emocionalnih problema. U poetskoj terapiji „važan dio procesa iscjeljivanja dolazi od komunikacije između terapeuta i klijenta o tome kako odabrano djelo utječe na probleme i potrebe pojedinca“ (Hynes i Hynes-Berry, 1986, str. 12). Prema Bašić (2011) primjenjivost poetske terapije je široka. Njeni svi oblici su jednostavni i prilagodljivi svakome, pa i osobama s teškoćama u čitanju i nepisanim osobama. Karakteristike poezije, poput stilskih figura, slikovitosti, metafora i simbolizma, pojedincima mogu omogućiti lakše izražavanje onoga što je na neki drugi način teško ili nemoguće izraziti i zbog čega bi pojedinac možda osjećao sram. Sukladno tome u terapiji se poezija ne koristi zbog svoje literarne vrijednosti, već s ciljem samootkrivanja i lakšeg

ostvarivanja katarze i uvida (Škrbina, 2013). Dakle, fokus je na osobi, a ne na pjesmi. Poetsku terapiju karakteriziraju dvije specifične tehnike, ekspresivno i dnevničko pisanje (Ibid.). Ekspresivno pisanje temelji se na principu emotivnog oslobađanja i otklanjanja mentalne blokade koja sprječava veliku energiju osobnosti i kreativnost. Time bi se pomoglo u izlječenju i osiguralo bolje osjećanje pojedinca kako bi slobodnije izrazio osjećaje i dobio smisla za red i realnost. Ekspresivno pisanje može se provoditi u slobodnom (bilo koja tema, forma) ili propisanom (posebne upute terapeuta) obliku, a primjer je pisanje asocijacija na neku tematsku, centralnu riječ (Ibid.). Drugi oblik je dnevničko pisanje pri kojem se zapisuju misli i osjećaji s ciljem uvida u probleme i dubljeg razumijevanja sebe. Terapijsko pisanje dnevnika usmjereno je na unutrašnje iskustvo, reakcije i percepciju pojedinca i način je olakšavanja napetosti izazvanih događajima iz svakodnevnog života (Škrbina, 2013). Kao mjesto rada, biblioterapija uglavnom podrazumijeva knjižnicu s timom knjižničara koji surađuju s terapeutima, dok je poetski terapeut u svojoj praksi samostalan, a poetska terapija se može provoditi u institucijama koje odražavaju fizičko i psihičko zdravlje čovjeka te prate i podržavaju razvoj pojedinca (Bašić, 2011). Nadalje, teorijska je osnova biblioterapije u psihoanalitičkoj teoriji (Barath i sur., 1996). Sigmund Freud je tijekom svojih psihoanalitičkih sesija počeo koristiti primjere iz književnosti što je rezultiralo nastankom psihoanalitičke kritike 1908. godine (Piskač, 2016). Freud tada objavljuje svoj prvi esej na temu psihoanalize književnoga djela (Ibid.). Psihoanalitička kritika je „zajednički naziv za suvremene književne teorije i kritičke radove o književnosti koji se načelno temelje na psihoanalizi Sigmunda Freuda (1856.–1939.)”, a Freudovo učenje zasniva se na „tezi o podsvijesti kao temelju psihičkoga života” (Piskač, 2016, str. 61). Biblioterapija je srodna psihoanalitičkoj kritici. Imaju zajedničke karakteristike poput korištenja književnog teksta kao građu od koje polaze, služe se istim alatima kao što su analiza i interpretacija, te zajedničku težnju za razumijevanje odnosa teksta i čitatelja, ali i interakcije između književnosti i ljudske psihe (Ibid.). Ipak, metodološki se razlikuju. „Psihoanalitička kritika ima globalno i teorijski usmjeren epistemološki cilj razvijanja kao znanosti, a biblioterapija ima vrlo praktičan i na pojedinca usmjeren cilj kako primijeniti stečena znanja i popraviti kvalitetu psihičkog i fizičkog života pojedinca“ ili kako autor sažima „psihoterapija je teorijska, a biblioterapija praktična disciplina postizanja donekle istoga cilja: kako shvatiti (i primijeniti) djelovanje književnosti na psihički život pojedinca“ (Piskač, 2016, str. 62).

Temeljna podjela biblioterapije podrazumijeva čitalačku i interaktivnu biblioterapiju (Hynes i Hynes-Berry, 1986). Čitalačka biblioterapija (engl. reading bibliotherapy) odnosi se na ulogu knjižničara kao pružatelja savjetodavne usluge. Knjižničar identificira problem i predlaže osobi

materijale za čitanje za koje smatra da će mu pomoći u emocionalnom razvoju i ponuditi uvid u osobnu krizu (Hynes i Hynes-Berry, 1986). Materijali su srodne knjige koje imaju slične priče kao problem s kojim se pojedinac nosi (Daniel, 2023). Djelo može poslužiti u terapijske svrhe, izazvati značajan i poticajan osjećaj i dati odgovor na neku potrebu. „Poanta je da se interakcija odvija između čitatelja i djela i ne uključuje izravno osobu koja je dala prijedlog“ (Hynes i Hynes-Berry, 1986, str. 10). Međutim, postoji značajna terapijska dimenzija u odvijanju vođenog dijaloga o osjećajima i odgovorima pojedinaca na djelo (Ibid.). Interaktivna biblioterapija stoga podrazumijeva proces rasta i ozdravljenja koji nije toliko usmjeren na sam čin čitanja koliko na vođeni dijalog ili raspravu o djelu nakon čitanja (Ibid.). Pri tome, važan je odgovor sudionika na priču, ali dijalog s voditeljem biblioterapijskog procesa može dovesti do neke nove dimenzije uvida (Ibid.). U interaktivnoj biblioterapiji integracija kognitivnih procesa, ponajprije prepoznavanja osjećaja, a potom razvrstavanja i vrednovanja osjećaja kao odgovora, očituje se kao suočavanje s istinskim osjećajima koje doprinosi mogućnosti rasta (Ibid.). Terapijska uloga biblioterapije koja iz navedenog proizlazi čini interaktivnu biblioterapiju više od potencijalno iscjeljujuće sugestije (Hynes i Hynes-Berry, 1986). Postoji neslaganje u korištenju termina biblioterapija i poetska terapija koje neki autori smatraju sinonimima. Međutim, razlika u korištenju ipak postoji, pa se termin biblioterapija češće koristi u bibliotekarstvu i odnosi se na institucionalnu biblioterapiju, dok se termin poetske terapije češće podudara s terminom interaktivne biblioterapije te uglavnom obuhvaća interaktivnu i kliničku biblioterapiju (Bašić, 2011). (Interaktivna) biblioterapija i poetska terapija naglašavaju važnost interakcije u trijadi sudionik-književnost-voditelj te korištenje kreativnog pisanja kao materijala, međutim autori Hynes i Hynes-Berry (1986) u pojašnjavanju koriste termin biblioterapija kao općenito prihvaćenijeg i inkluzivnijeg termina od poetske terapije.

Razne su podjele biblioterapije. Neki autori dijele biblioterapiju na eksplicitnu i implicitnu. Eksplicitna se biblioterapija primjenjuje u djelokrugu stručno osposobljenoga terapeuta pa se stoga naziva još i kliničkom. Implicitna se naziva i razvojnom, a njena je uloga savjetovanje čitatelja koje provode odgajatelji, edukatori i roditelji. Autori Hynes i Hynes-Berry (1994, prema Škrbina, 2013) dijele biblioterapiju na razvojnu i terapijsku ili kliničku. Terapijsku ili kliničku biblioterapiju čini korištenje planirane i prethodno pripremljene literature ili nekog informacijskog medija. Ona može biti dobrovoljna ili prisilna, a pacijent s emocionalnim ili nekim drugim problemom ili poteškoćom, uz odabranu literaturu u komunikaciji s terapeutom, postiže uvid te promjenu u ponašanju (Ibid.). Namijenjena je u tretmanima raznih kliničkih to jest psihosocijalnih stanja, a uspješnost je vidljiva i u tretmanima pojedinaca s emocionalnim i

ponašajnim problemima, mentalnim bolestima i drugim poteškoćama osoba svih uzrasta (Ibid.). Dobro izabrana dječja literatura može služiti u svrhu edukacije djeteta o bolesti, operacijskim zahvatima i pripremu djece za bolničko liječenje. Biblioterapijskim se programom djetetu pružaju informacije, potiče emocionalno izražavanje, uspostavlja povjerljiv odnos s pružateljem zdravstvene zaštite te ga uči strategijama suočavanja s bolešću (Ibid.). Biblioterapijski se program u djece koristi i za rješavanje „problema poremećaja prehrane, poteškoća emocionalnog izražavanja, rizičnog ponašanja, psihičkih poteškoća i opsesivno-kompulzivnih poteškoća“ (Škrbina, 2013, str. 222). Uz navedene poteškoće, djeca tijekom odrastanja mogu biti izložena raznim traumatskim iskustvima poput suočavanja sa smrću, razvodom roditelja, školskim stresom povezanim s negativnim ocjenama, maltretiranjem, verbalnim i fizičkim zlostavljanjem i drugo (Ibid.). Uz pomoć biblioterapijskog pristupa djeca se osnažuju kako bi se lakše suočila i nosila s problemima i njima povezanim stresom te mogućim načinima rješavanja tih problema. Nadalje, valja naglasiti kako se korištenje biblioterapije pokazalo učinkovito kod osoba s intelektualnim poteškoćama te kod osoba sa senzornim ili motoričkim poteškoćama (Ibid.). Pojedince se tako uključuje u aktivnosti, u kojima nekad može biti smanjena mogućnost kreativnih aktivnosti koje bi za njih bile poticajne (Škrbina, 2013). Mnogi pojedinci s teškoćama u razvoju imaju problem s jasnim izražavanjem ili verbaliziranjem svojih misli, osjećaja ili problema. Biblioterapijski im pristup omogućuje da, raspravljajući o liku i radnji, iz perspektive neke treće osobe, mogu lakše razumjeti i verbalizirati svoje osjećaje te se nositi s problemima. S druge strane, razvojna se biblioterapija bavi životnim prijelazima i različitim pitanjima uobičajenog života pojedinca (Ibid.). Prvenstveno je namijenjena zdravim pojedincima kojima je potrebna pomoć u suočavanju s nekim životnim situacijama, problemima, krizama, njihovoj prilagodbi ili razumijevanju te razvoju samopoštovanja i samopouzdanja (Ibid.). Koriste se maštoviti, didaktički informacijski mediji s grupama pojedinaca u zajednici poput vrtića, škola, knjižnica i domova. U skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima pomaže pojedincima svih dobnih skupina u svladavanju osobnih problema u odgojno-obrazovnim ustanovama (Ibid.). Havighurst (1972) je bio glavni zagovornik razvojne biblioterapije i istaknuo njeno izvođenje u različitim odgojno-obrazovnim ustanovama te odgojnim domovima s preodgojnom namjenom (Škrbina, 2013). S obzirom na to da se bavi zdravim pojedincima s ciljem sprečavanja neželjenih postupaka, uloga je biblioterapije preventivna. S time da se razvojna biblioterapija uglavnom koristi u odgojno-obrazovnom okruženju, autori predlažu korištenje izraza “razgovor o knjizi” (Mikuletić, 2010). Za razliku od kliničke biblioterapije, razvojna je biblioterapija dobrovoljni proces koji se, kao što je već navedeno, obično odvija u grupi (Škrbina, 2013). Rasprava se u grupi vodi o ciljano

odabranom i pročitanim materijalu, s naglaskom na reakcije i uvide svakog pojedinca što za cilj ima poticanje normalnog razvoja i samoostvarenja (Ibid.). Tako se dijete s likom u knjizi može poistovjetiti i dobiti mentalnu i emocionalnu podršku (Ibid.). Stoga materijal mora biti dobro odabran i analiziran prije primjene. Materijal služi kao okidač za izazivanje emocija djetetu i omogućuje mu „da čuje iskustva drugih članova grupe, njihov doživljaj i interpretaciju istog sadržaja i situacije“ (Škrbina, 2013, str. 224). Biblioterapijski pristup može dovesti do promjena u intelektualnom, psihosocijalnom, interpersonalnom, emocionalnom i bihevioralnom dijelu osobnosti (Škrbina, 2013). Za razvojnu biblioterapiju značajno je vođenje osobnog dnevnika čitanja, tehnika kojom se bilježe najvažniji elementi o pročitanim tekstovima (Mikuletič, 2010, str. 138). Ona koristi pojedincu za produbljivanje uvida te intelektualni i duhovni razvoj te mu omogućuje da slobodnije izrazi svoje doživljaje i razmišljanja bez emocionalnih i misaonih prepreka (Ibid.). Dnevnik se ubraja u osobne zapise i nije namijenjen javnosti (Ibid.). Osim podjele na terapijsku ili kliničku te razvojnu biblioterapiju, autorica Ivana Bašić (2011) navodi i treći oblik, institucionalna biblioterapija. Ona se izvodi u institucijama poput bolnica ili privatno za hospitalizirane pacijente, a izvodi je tim psihijatara, liječnika i knjižničara. Diskusija se provodi na materijalu s informativnim ciljem i ciljem nekakvog uvida u stanje klijenta. Danas je ovaj oblik biblioterapije rijetko korišten u praksi (Pathumaragam, 2020). Neki od oblika koje Bašić (2011) još navodi su razvojna interaktivna biblioterapija, klinička interaktivna biblioterapija te kreativno pisanje. Razvojna interaktivna biblioterapija služi se literaturom i kreativnim pisanjem u radu sa zdravom populacijom, djecom, odraslima i starijim osobama u školama, knjižnicama, rekreativnim centrima i domovima zdravlja (Ibid.). Klinička interaktivna biblioterapija također se odnosi na upotrebu literature i kreativnog pisanja, ali sa svrhom razvoja zdravlja i osobnog razvoja u psihijatrijskim ustanovama, zajednicama i centrima za mentalno zdravlje (Ibid.). Posljednji oblik je kreativno pisanje u kojem je pogled na vlastiti kreativni rad usmjeren prema samospoznaji, a različiti žanrovi sudioniku pomažu da uvidi različite potrebe (Ibid.). Biblioterapija ima široku primjenu u praksi, od različitih medicinskih, odgojnih i obrazovnih ustanova pa do onih rehabilitacijskih te u sklopu rehabilitacije u zajednici (Škrbina, 2013). Koristi se kod svih dobnih skupina za održavanje i jačanje zdravlja, ovisnosti poremećaja hranjenja, obiteljskih problema, psihičke labilnosti, posljedica pretrpljenog nasilja i maltretiranja, beskućništva, nemogućnosti u učenju i školovanju i posljedica rata (Bašić, 2011). Pojedinač čitanjem skreće pažnju od svakodnevnih životnih briga. Knjiga mu može pružiti da o svome stanju lakše progovori i zatraži pomoć. Svoja iskustva može razmijeniti s ostalim sudionicima biblioterapijske radionice, ako se ona

odvija u grupnom obliku. Sa sudionicima se pojedinac može zbližiti te na lakši način doći do mogućnosti rješavanja vlastitih problema (Ibid.).

3. Proces biblioterapije

Uočavanjem problema pojedinca i procjenom da bi biblioterapijski pristup bio učinkovit u rješavanju tog problema započinje proces biblioterapije (Webinar CSSU, 2022). On mora započeti rano kako bi bio učinkovit (Ibid.). Voditelj procesa ili terapeut, s članovima tima i pojedinim sudionikom ili grupom definira proces, odnosno ciljeve, tijek, odabir materijala za rad i druge elemente (Škrbina, 2013). Pojedinac potom promišlja o onom što je pročitao, čuo ili vidio tijekom procesa te o tome raspravlja s terapeutom i, ili s ostalim članovima grupe. Prema Cronje (1993, Škrbina, 2013) proces se provodi na idući način: terapeut i pojedinac ili grupa definiraju dominantan problem koji se nastoji riješiti te razmatraju informacijske medije kojim će se služiti u terapiji, potom se odabrano djelo čita naglas i o njemu se raspravlja. U svoje slobodno vrijeme pojedinac također čita odabrana djela kako bi se pripremio za iduću terapiju. Za vrijeme čitanja odabranog štiva moguće je korištenje glazbe u pozadini. Također je moguće kombinirati terapijsko čitanje i pisanje te gledanje i slušanje audiovizualnih medija. Naposljetku dolazi red na raspravu. Važno je prije same primjene biblioterapije pridobiti povjerenje pojedinca i izgraditi nekakav odnos. U primjeni biblioterapije mogu se koristiti razne strategije čitanja i aktivnosti. Poželjno je da u radu s djecom, terapeut čita djelo naglas. Tijekom procesa, djeca se mogu povezati s raznim likovima i njihovim karakteristikama u djelu, mogu naučiti različite oblike pozitivnog ponašanja i njihove vrijednosti te tako shvatiti da mogu pronaći i više od jednog rješenja za svoj problem. Ako se radi sa starijom djecom i odraslima, djelo mogu pročitati sami ili u parovima. U svrhu usmjeravanja pažnje na glavne točke, važno je pripremiti i tijekom čitanja koristiti specifična pitanja (Škrbina, 2013). Biblioterapija u kontekstu obrazovanja uključuje četiri elementa kojima nastavnik ili odgajatelj djeci može pružiti mogućnost za istraživanje niza različitih situacija koje se na njih odnose. Ti su elementi „predčitanje, vođeno čitanje, diskusija nakon čitanja i rješavanje problema ili pojačane aktivnosti“ (Škrbina, 2013). Predčitanje se odnosi na odabir valjane literature i potrebno je uzeti u obzir kronološku dob pojedinca, razinu čitanja, spol, ambijent i interese (Ibid.). Pri vođenom se čitanju tekst čita glasno i razgovijetno (Ibid.). Nakon čitanja slijedi diskusija koja obuhvaća ponovno pripovijedanje priče, refleksiju na temelju osobnih iskustava i raspravu o pitanjima za razumijevanje (Ibid.). Naposljetku, rješavanje problema ili pojačane aktivnosti odnose na postavljanje pitanja o pročitanoj djelu (Škrbina, 2013, str. 225).

3.1 Faze biblioterapijskog procesa

Svaki pojedinac koji je uključen u proces biblioterapije prolazi kroz četiri faze, a to su: identifikacija, projekcija, katarza i uvid (Škrbina, 2013). Potrebno je ponajprije da se sudionici identificiraju s likovima iz literature. Mogu prepoznati sebe ili neku svoju značajnu osobu u njihovim karakternim osobinama ili djelovanjima (Ibid.). Djelo postaje dio unutrašnjeg svijeta pojedinca (Ibid.). Postaje dijelom njegove osobnosti jer pobuđuje maštu i izaziva emocionalne reakcije (Ibid.). Pruža informacije o njemu samom, o njegovim odnosima s drugima i o okolini kojom je okružen i na njega utječe. Kroz fazu identifikacije, kod pojedinca se formiraju vrijednosti i društveni stavovi (Škrbina, 2013). S likovima se vrlo lako identificiraju djeca. Poneseni radnjom, u priču se brzo uključe. Tako dožive razne emocije i šire svoj opus mehanizama za suočavanje s opasnošću i stresom. Faza identifikacije u biblioterapijskom procesu osobito je važna jer, ako ne dođe do nje, neće ni do ostalih faza doći (Barath i sur., 1996). Ako je identifikacija uspješno postignuta, nastupa faza projekcije. Sudionici sebe i osjećaje projiciraju u lik s kojim je nastala identifikacija. Time se problem pojedinca prenosi izvan njegove ličnosti i pojedinac kroz oči lika ispituje svoje stavove i sagledava tuđe reakcije. Tako se na siguran način preispituje vlastito i tuđe ponašanje, ali i „alternativni načini rješavanja nekog problema, bez opasnosti od vlastitog prezentiranja“ i podlijevanja kritici drugih ljudi (Barath i sur., 1996). Identifikacija i projekcija dovode do sljedeće faze, katarze. Sudionika s tekstom, odnosno likovima i događajima s kojima se poistovjetio, povezuju emocije koje izražava čime doživljava emocionalno rasterećenje i olakšanje. Oslobađa se nakupljene napetosti i stresa te je svjestan da nije jedini koji se suočava s nekakvim problemom. Spoznaja da sudionik nije jedini koji ima problem, već ga dijele i ostali sudionici u grupnom procesu ili likovi u djelu, naziva se univerzalizacija (Pathumaragam, 2020). Kroz konflikte u djelu i raspravom s voditeljem o istima, sudionik postiže stanje svjesnosti kojim može lakše uvidjeti vlastite probleme i spoznati nove mogućnosti rješavanja svog problema i priprema se na nove životne izazove. „Uvid je početak promjena osobnosti“ (Škrbina, 2013, str. 231).

3.2 Obrada i odabir teksta

Biblioterapija je „program djelatnosti koji se temelji na interaktivnim postupcima između medija i ljudi“, a pod medijima se podrazumijeva „knjižna i neknjižna građa“ koja se koristi uz pomoć posrednika (Mikuletič, 2010, str. 136). Dakle, uz knjigu, mogu se koristiti i audiovizualni materijali poput filmova ili glazbe ako oni imaju priču s kojom se korisnik može identificirati. Ono što biblioterapijski proces razlikuje od uobičajene analize tekstova je to što se on temelji ponajprije na emocionalnim doživljajima likova u tekstu i pojedinaca koji se s

njima identificiraju (Barath i sur., 1996). Tekst služi kao predložak na temelju kojeg se vodi strukturirani razgovor o osjećajima i doživljajima pojedinaca. Prema tome, za terapijsku je obradu prikladan je svaki oblik teksta koji prikazuje emocije i emocionalne reakcije koje su važne za diskusiju (Ibid.). Pritom je važna psihološka bliskost glavnog lika sudioniku kako bi se s njime lakše mogao identificirati (Ibid.). Svaki tekst zahtjeva prilagođen pristup, ali autori sažimaju nekakve osnovne korake u terapijskom obrađivanju tekstova. Koraci su sljedeći: čitanje teksta, prepričavanja događaja iz pročitano, pronalazak emocionalnih reakcija likova te diskusija o njima, pronalazak relevantnih tema iz vlastitog života uz davanje primjera te pronalaženja zaključaka, pouka i pravila (Barath i sur., 1996). Potrebno je slijediti nekoliko savjeta za što uspješnije biblioterapijsko obrađivanje tekstova (Ibid.). Važno je da je ugođaj prijateljski i poticajan, a ne natjecateljski (Ibid.). Cilj nije natjecanje i nadmetanje, već pružiti razumijevanje i povećati osjetljivost za emocionalno doživljavanje (Ibid.). Nadalje, sudionike je važno poučiti da emocije prihvate kao prirodne, a ne ih poimati kao dobre ili loše te ispravne ili pogrešne (Webinar CSSU, 2022). Valja naglasiti razliku između unutrašnjeg psihičkog života, odnosno misli i osjećaja naprema njihovoj realizaciji, to jest naše postupke koje treba „procjenjivati, vrednovati i kontrolirati“ (Barath i sur., 1996).

Odgovarajući odabir literature, odnosno informacijskog medija, najvažniji je korak u biblioterapijskom procesu. Ujedno je i jedan od najzahtjevnijih zadataka kojemu se knjižničar mora posvetiti jer ne odabire građu za opću upotrebu korisnika knjižnice, već takve informacijske materijale koji utječu na ponašanje i mentalno zdravlje pojedinca s ciljem rješavanja problema (Daniel, 2023). Stoga građa mora biti prilagođena kronološkoj i razvojnoj dobi pojedinca te problemu koji se nastoji riješiti. Biblioterapijski mediji uključuju „književne tekstove (proza, poezija, narodne pripovijetke, anegdote, bajke, basne, priče za djecu, mitovi, legende), književna izražajna sredstva (metafore, usporedbe, alegorije, rime, ritam) te različite audiovizualne materijale i maštovite predmete“ (Škrbina, 2013, str. 226). Važno je da je glavni lik psihološki blizak pojedincu s kojim će se lako moći identificirati, a radnja i tema realno i iskreno prikazane. Pritom je važno da se pojedincu omogući sigurna udaljenost od sebe pošto je lakše razgovarati o imaginarnom liku nego o vlastitim problemima (Škrbina, 2013). Potrebno je izabrati građu koja će djeci privući pažnju (Ibid.). Stoga treba paziti na veličinu knjige, boje, ilustracije i slično (Ibid.). Djeca će se tako lakše uključiti u sam proces i izraziti svoje osjećaje. Oslobodit će se emocionalne napetosti (Ibid.). Pri odabiru građe valja slijediti nekoliko načela (Ibid.). Voditelju biblioterapijske radionice, biblioterapeutu, građa mora biti dobro poznata, treba ju detaljno pročitati (Ibid.). Mora biti svjestan duljine trajanja čitanja teksta i koristiti

jednostavna i jasna štiva (Ibid.). Djelo se mora odnositi na problem koji se nastoji riješiti, međutim nije neophodno da je tema djela istovjetna problemu (Ibid.). Pri odabiru materijala, biblioterapeut mora imati na umu čitalačke sposobnosti pojedinaca i njegovu dob (Ibid.). Važne su i čitalačke preferencije koje se s razvojem, kroz vrijeme mijenjaju (Ibid.). Isto tako, biblioterapeut treba upoznati pojedinca i sukladno njegovim osjećajima i raspoloženjima izabrati materijal (Škrbina, 2013). Od književnih oblika u biblioterapiji koriste se poezija, bajka, basna, pustolovni roman i realistička priča. Građa poput kratkih priča, drama i proznih ulomaka uspješno se koristi u obradi tema poput adolescencije, alkoholizma, upravljanja bijesom, suosjećanja, udvaranja, obitelji, straha, samoidentiteta, pravde, života i smrti, usamljenosti, ljubavi, braka, roditeljstva, dječjih odnosa, slike o sebi i slično (Daniel, 2023). U radu s djecom često se koriste bajke jer razvijaju djetetovu maštu, estetske i etičke osjećaje te potiču djecu na razlikovanje dobra i zla (Škrbina, 2013). Međutim, njihov je nedostatak taj da iskrivljeno prikazuju stvarnost, sadrže okrutne elemente čime ističu doživljaj straha takvim šokantnim prizorima te šire praznovjerje (Ibid.). Stoga je potrebno izabrati dobro oblikovanu bajku o kojoj bi se moglo razgovarati čime bi se izbjegle negativnosti djeteta (Ibid.). U biblioterapijskom se procesu biblioterapeut može služiti i audiovizualnim materijalima. Takvi materijali mogu biti korisni ako postoje određena ograničenja u korištenju pisanih tekstova. Također, biblioterapeutov osobni stil može rezultirati odabirom audiovizualnih materijala, ako misli da ih može upotrijebiti na adekvatan način i tako uspješnije provesti radionicu. Neki oblici koji se mogu koristiti su glazba, filmovi, stripovi, televizija i slično. Još jedan od oblika su reklame kao važan odraz kulturnih očekivanja i mogu biti od koristi vještom voditelju (Hynes i Hynes-Berry, 1986).

4. Dječja biblioterapija

Čitanje je za dijete od najranije dobi od velike važnosti. Ono pomaže u razvijanju verbalnih sposobnosti, obogaćuje djetetov rječnik, predstavlja djetetu svijet kreativnosti, mašte i umjetnosti, unapređuje djetetove sposobnosti slušanja, pomaže u razvoju opažanja, promatranja, pažnje, mišljenja i logičnog zaključivanja (Webinar CSSU, 2022). Čitanje upotpunjuje djetetov psihološki i emotivni život, istražuju i upoznaju vanjski svijet, razvijaju vrijednosti te na temelju stečenih spoznaja grade vlastiti unutrašnji svijet (Ibid.). Iz svega navedenog da se zaključiti kako čitanje utječe na čitav djetetov razvoj, onaj intelektualni, socijalni, emocionalni, moralni i estetski. Jedna od prvih knjiga u djetetovom životu je slikovnica. Ona mora biti didaktički primjereno osmišljena i u skladu s djetetovim razvojnim potrebama; sposobnostima, znanjem i interesima (Škrbina, 2013). Posebna vrsta slikovnica su

problemske slikovnice. One izravno prenose poruku o nekoj životnoj situaciji s kojom se suočava dijete te mu tako omogućavaju spoznaju da i netko drugi ima slično iskustvo. Takva vrsta terapijskih priča ima skrivene i neizravne poruke čime se jednostavnije i izravnije bave problemom koji muči djecu (Skočić Mihić i Klarić, 2014). Treba imati na umu, a posebice u grupnom radu, da je svako dijete individua koja ima svoj razvojni tijek (Škrbina, 2013). Djeca teže izražavaju ono što bi im moglo stvarati problem te imaju kratkotrajnu koncentraciju zbog čega je uspostavljanje dobrog odnosa s terapeutom i pridobivanje djetetovog povjerenja i pozornosti jedan od važnijih zadataka u provođenju biblioterapijskih radionica. Građu i pristup radu treba prilagoditi njihovoj dobi i mogućnostima. Građa koja sadrži elemente bajki, mitova i legendi privlači djetetovu pozornost. Kod djeteta se pobuđuje potreba za komunikacijom i povezuje se s pripovjedačem kroz zabavni i zanimljivi proces (Škrbina, 2013). Važno je kod djece razviti sposobnost čitanja s razumijevanjem, sposobnost promišljanja i prosuđivanja događaja s kojima se susreću u svakodnevnom životu, te sposobnost pisanja kako bi se mogli izraziti boljom komunikacijom. Navedeno rezultira i razvijanjem njihovog kritičkog mišljenja. Dobro je uključiti djecu u priču jer tako uviđaju kako se ponašati u društvu i što je prihvatljivo ponašanje, odnosno uče o pravilima i načelima društva. Vrlo je važno u procesu koristiti raznolike aktivnosti, dakle i čitanje, pisanje i likovno izražavanje, čime se djeci daje mogućnost da se izraze na njima lakši i svojstveniji način (Webinar CSSU, 2022). U optimalnom funkcioniranju dijete mogu sputavati socioemocionalne teškoće koje utječu na društvene interakcije i atmosferu u skupini. One mogu biti primarne poput poremećaja u ponašanju i autizma, ili sekundarne teškoće uzrokovane primarnom poput oštećenja sluha, sniženih intelektualnih sposobnosti, poremećaja glasovno-govorne komunikacije, oštećenja vida ili senzoričkih teškoća, teškoća koje su „posljedica neadekvatnih odgojnih utjecaja ili značajki razvoja darovite djece“ (Skočić Mihić i Klarić, 2014). Biblioterapijske radionice za djecu potiču čitanje te rješavaju mnoge probleme i teškoće s kojima se suočavaju. Pri biblioterapiji s djecom potrebno je pridržavati se nekih pravila. Pripovijedanje priča, glasno čitanje, za djecu predškolske dobi primjerena je audiovizualna građa, valja koristiti kraće priče, posebice za mlađu djecu korisne su slikovnice, a ako djeca nisu dobro razumjela, knjige treba nekoliko puta pročitati, za izvođenje terapije igrom i međusobno pripovijedanje neophodno je stručno vodstvo (Reščić-Rihar, 1999). Djetetove potencijale potrebno je neprestano stimulirati u poticajnom okruženju kako bi se razvilo u samostalnu i samopouzdanu osobu.

4.1 Biblioterapija za djecu s teškoćama u razvoju

Prema „Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju“, učenik s teškoćama u razvoju je „učenik čije sposobnosti u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline ograničavaju njegovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima, a proizlaze iz: tjelesnih, mentalnih, intelektualnih, osjetilnih oštećenja i poremećaja funkcija“ ili kombinacije nekoliko spomenutih oštećenja te poremećaja („Pravilnik“, NN 24/2015). Pravilnikom se iznosi i da se „odgoj i obrazovanje učenika temelji na načelima prihvaćanja različitosti učenika, prihvaćanja različitih osobitosti razvoja učenika, osiguravanja uvjeta i potpore za ostvarivanje maksimalnoga razvoja potencijala svakoga pojedinog učenika, izjednačavanja mogućnosti za postizanje najvećega mogućeg stupnja obrazovanja te osiguravanja odgoja i obrazovanja učenika što bliže njegovu mjestu stanovanja“ („Pravilnik“, NN 24/2015). Djeca s teškoćama u razvoju suočavaju se s raznim životnim izazovima. Problem mnogih zemalja je institucionalizacija, napuštanje ili zanemarivanje djece s teškoćama u razvoju koje proizlazi iz ukorijenjenih negativnih pretpostavki o nesposobnosti, zavisnosti i razlici te neznanja. Navedeno rezultira isključenosti djece iz društva na temelju raznih faktora kao što su tip teškoće, rod, mjesto odakle dolaze i socioekonomski status („Djeca“, 2013, str. 1). Potrebno je posvetiti se pravima djece s teškoćama u razvoju te poraditi na njihovoj inkluziji u društvo, ali i restrukturiranju društva. U procesu inkluzije, različitost je neizbježan produkt. Ono se temelji na uvažavanju različitosti svakog pojedinca. Dio djece ima ili će imati nekakav oblik spomenutih socioemocionalnih teškoća (Skočić Mihić i Klarić, 2014). Prema tome, u kontekstu obrazovanja, osim integracije djece s teškoćama, potrebna je i inkluzija koja sa sobom donosi maksimalne prilagodbe nastavnih planova i programa svakom pojedincu (Cvetko i sur., 2000). Kako bi lakše napredovali u razvoju, djecu s teškoćama je potrebno integrirati u razred s djecom bez ikakvih teškoća. Tako se oblikuje poticajna, uvažavajuća okolina temeljena na međusobnom poštivanju i toleranciji, a dijete gradi samopoštovanje i pozitivnu sliku o sebi. Uloga čitanja i pisanja u razvoju i oblikovanju pojedinca uvelike je važna. Ovladavanje čitanjem i pisanjem u ranoj dobi postaje sredstvom stjecanja kasnijeg obrazovanja. Međutim, kada se pojave smetnje u tim područjima, one onemogućuju napredovanje u učenju što ostavlja trag na emocionalni i socijalni život pojedinca (Posokhova, 2000). Specifične teškoće u učenju podrazumijevaju smetnje u područjima čitanja – disleksija i pisanja – disgrafija („Pravilnik“, NN 24/2015). Prema nekim istraživanjima većina djece s teškoćama u učenju, ujedno su i djeca s deficitom pažnje ili hiperaktivnim poremećajem (engl. Attention Deficit Hyperactivity

Disorder/Attention Deficit Disorder ili kratica ADHD/ADD) (Bjelica i sur., 2007). Prema Pravilniku, ovaj poremećaj spada u skupinu poremećaja u ponašanju, preciznije u poremećaje aktivnosti i pažnje („Pravilnik“, NN 24/2015). Upotreba biblioterapije može se razmotriti u kontekstu rehabilitacije navedenih teškoća pošto se sam proces biblioterapije temelji na izgradnji jezičnih, komunikacijskih i socijalnih vještina i poboljšanju međuljudskih interakcija (Martinec i sur., 2022).

4.1.1. Biblioterapija za djecu s disleksijom i disgrafijom

Smetnje u čitanju uvelike utječu na kvalitetu akademskog obrazovanja te razne svakidašnje aktivnosti koje zahtijevaju sposobnost učinkovitog čitanja. Glavna obilježja disleksije su teškoće koje se javljaju pri razvoju i usvajanju čitanja i pisanja te u „perceptivnom, jezičnom i pojmovnom razvoju“ (Bjelica i sur., 2007). Dakle, karakteristike disleksije su teškoće s točnim i/ili tečnim prepoznavanjem riječi te nedostatne sposobnosti čitanja i dekodiranja (Ezekiel i Adimora, 2023). Biblioterapijski pristup u radu s djecom s disleksijom odnosi se na adekvatno odabrane materijale sa svrhom poboljšanja vještina čitanja. Djeca s disleksijom mogu imati negativan stav radi suočavanja s izazovima u čitanju zbog čega je potrebno poučiti ih učinkovitim strategijama suočavanja s problemom kako bi ga nadjačali i promijenili negativan stav prema čitanju (Ezekiel i Adimora, 2023). Magaji (2016, prema Ezekiel i Adimora, 2023) navodi karakteristike biblioterapije u rješavanju izazova čitanja osoba s disleksijom, a to su: kompetencija, kako bi biblioterapeut, bilo učitelj, knjižničar ili roditelj učinkovito promijenio stav djeteta s disleksijom, treba ovladati vještinama rada, nadalje strpljenje, odnosno biti sposoban čekati i izdržati koliko je potrebno da dijete stekne vještine, potom sposobnost kontrole emocija radi problematičnih događaja u procesu te emocionalna stabilnost kao pozitivan odgovor djetetu. Bitna karakteristika je i učinkovita komunikacija i razmjena informacija između dvije osobe i grupe te podrška biblioterapeuta djetetu s disleksijom. Uz sve navedeno potrebno je biti i dobar slušatelj. Autori navode i četiri glavna koraka u biblioterapijskom pristupu za djecu s disleksijom. U prvom se koraku identificiraju potrebe osobe, drugi korak odnosi se na korištenje informacija iz prvog koraka kako bi se povezalo osobu s odgovarajućim materijalima. U trećem se koraku odlučuje o vremenu, okruženju, uvodnim i naknadnim aktivnostima. Četvrti i posljednji korak je priprema svih materijala za biblioterapiju, knjiga i materijali za uvodne i naknadne aktivnosti. Udruženje napora knjižničara i logopeda u pružanju pomoći i podrške osobama s disleksijom rezultiralo je prevođenjem i izdavanjem IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge osobama s disleksijom (Gabriel i sur., 2014). Svima koji su usmjereni na teškoće čitanja i pisanja, taj materijal može biti od izuzetne

pomoći. U kontekstu biblioterapijskog pristupa, u suradnji s logopedima, poznato je provođenje logobiblioterapijskih radionica koje se zasnivaju na vođenom i glasnom čitanju (Gabriel i sur., 2014). Knjižnična građa lagana za čitanje može koristiti osobama s disleksijom, a odnosi se na prilagođene knjige i posebno pisane knjige namijenjene osobama s teškoćama u čitanju. Koristiti se mogu i zvučne knjige koje olakšavaju učenje osobama s disleksijom (Smjernice, 2004). Tekst namijenjen djeci s disleksijom mora biti adekvatno oblikovan. Potrebno je pisati u kratkim rečenicama i izbjeći velike odlomke s povećanim razmakom i ne manjom veličinom slova od 12 pt. Podebljani ili istaknuti tekst bolji je od onog napisanog kosim slovima i podcrtanog (Bjelica i sur., 2007). Tekst koji je odvojen naslovima i podnaslovima i poravnat na lijevoj strani lakši je za praćenje (Ibid.). Tekst u formatu letka dobar je za pojašnjavanje nekog procesa (Bjelica i sur., 2007).

Osim teškoća u čitanju što se odnosi na disleksiju u užem smislu, disleksija u širem smislu riječi obuhvaća teškoće u pisanju, odnosno disgrafiju. U hrvatskom jeziku pišemo onako kako čujemo. Da bi dijete ovladalo čitanjem i pisanjem potrebna je sposobnost analiziranja glasovne strukture riječi (Ibid.). Prema tome, kako disleksija ne bi uznapredovala važna je ravnopravna raspodjela analize i sinteze te uzimanje potrebnog vremena za napredak od slogovnog čitanja rime iz poezije ka čitanju proznih tekstova (Ibid.). „Stabilna nesposobnost djeteta da ovlada vještinom pisanja“ naziva se disgrafija (Bjelica i sur., 2007, str. 67). Biblioterapijski pristup može se provesti kroz razne oblike radionica koje se održavaju nekoliko dana u tjednu, u grupama sastavljenim prema određenim dobnim skupinama ili individualno s djetetom (Gabriel i sur., 2014). Radionice provode knjižničari u suradnji s logopedima, a uglavnom se sastoje od čitanja priča, uvježbavanja pravopisa i govora te savjetovanja roditelja (Ibid.). Time se uspješno ostvaruje socijalna inkluzija djece s disleksijom u svakodnevne aktivnosti bilo nastavne ili izvannastavne. Kroz igru se mogu stjecati vještine predčitanja (Ibid.). Nadalje, uz tekst, odnosno čitanje priča i razgovor o njima, djeca mogu dobiti različite kreativne zadatke poput modeliranja, slikanja, izrade stripova, tehnike kolaža i slično koje trebaju uraditi na temelju pročitano g teksta (Ibid.). Takve kreativne radionice doprinose razvoju samopouzdanja, sigurnosti i socijalizaciji djece s disleksijom te prevladavanje straha od knjiga i čitanja (Ibid.). Čitanje naglas i vođeno čitanje može biti praćeno usmenim i pisanim jezičnim igrama, vježbama pažnje, pamćenja i razumijevanja pročitano g teksta (Ibid.). U grupnim interaktivnim radionicama povećava se interes djece za tekst i socijalizaciju kroz razne igre upoznavanja s ostalom djecom (Gabriel i sur., 2014).

4.1.2. Biblioterapija za djecu s hiperaktivnim poremećajem

Hiperaktivni poremećaj ili deficit pažnje (ADHD/ADD) može se pojaviti u kombinaciji s disleksijom. Riječ je o poremećaju pažnje, odnosno poremećaju samokontrole koji može biti praćen nemirom i impulzivnošću (Bjelica i sur., 2007). On narušava djetetovo funkcioniranje u različitim aspektima života. U biblioterapijskom pristupu knjižničari i suradnici mogu se suočiti s raznim izazovima djeteta s hiperaktivnim poremećajem. Takvo je dijete nestrpljivo, ne sluša „tetu“, ometa rad brbljanjem, upada u riječ, teško uči i održava koncentraciju, a često može reagirati impulzivno, fizičkim ili verbalnim napadom (Bjelica i sur., 2007). Sve navedeno uzrokuje loš emocionalni, socijalni i akademski život djeteta (Ibid.). Dolazi do problema u odnosima s vršnjacima zbog čega dijete s hiperaktivnim poremećajem često bude odbačeno. Kako bi dijete moglo napredovati u životu potrebno je na vrijeme identificirati postojanje ovog problema (Ibid.). Takvom djetetu treba posvetiti puno pažnje kroz brzu i čestu povratnu informaciju, pohvale i nagrade te pozitivan pristup kako bi ono ostvarilo kontrolu nad svojim ponašanjem (Ibid.). Emocionalne teškoće i nisko samopoštovanje hiperaktivnog djeteta dovodi do teškoća s učenjem i izbjegavanja rada zbog straha od neuspjeha. Važno je naglasiti da je dijete s teškoćama i deficitima, dijete, a ne poremećaj ili sindrom (Ibid.). Uz adekvatnu pomoć on može voditi sretan i uspješan život (Bjelica i sur., 2007). Prema Martinec i sur. (2022) za poboljšanje interpersonalnih interakcija djece s hiperaktivnim poremećajem, u jednom je istraživanju korišten biblioterapijski pristup. Pristup je uključivao glazbu, poeziju, priče i filmove koji su se bavili karakteristikama agresivne djece poput visoke razine ljutnje, potrebe za moći, niske empatije i niske samokontrole. Istraživanjem se zaključilo da je biblioterapija pogodna za uključenje djece u terapijski proces te učinkovitija u smanjenju agresije nego verbalna terapija. Jedan od ciljeva istraživanja Netrawati i sur. (2021) bio je utvrditi može li biblioterapijski pristup pomoći u promjeni ponašanja hiperaktivne djece. Od djece se tražilo da čitaju ilustrirane kratke priče uz psihodramske sesije povezane s njihovim karakterom i dobrim stavom prema učenju. Djeca neizravno razmišljaju o analizi ili sažimanju sadržaja priče kada ju čitaju ili slušaju. Pristup je pomogao djeci u smanjenju prekomjerne aktivnosti i povećanju koncentracije u obavljanju školskih zadaća. Nadalje, provedeno je istraživanje uloge narativa i biblioterapije za poboljšanje društvenih i emocionalnih vještina u djece s ADHD-om (Sapra, 2019). Djeca s hiperaktivnim poremećajem manje razumiju svoje emocije, kao što su pretjerano izražavanje sreće, ljutnje i razočarenja (Netrawati i sur., 2021). Korištenje prilagođene građe i književnih tekstova može pomoći djeci s teškoćama u identifikaciji i izražavanju emocija (Martinec i sur., 2022). U spomenutom istraživanju djeca su istraživala i razvijala vještine u

toplom, ne prijetećem i ne osuđujućem okruženju. U manjim su grupama sudjelovala u raznim aktivnostima nekoliko puta tjedno kroz šest mjeseci. Aktivnosti su bile razvijene u obliku narativa i priča, igranja uloga, domina, slagalica, grupnih aktivnosti i lutkarskih predstava. Priče su se birale sukladno emocionalnim i društvenim izazovima s kojima se dijete suočavalo u školi što je omogućilo djetetu da se identificira s protagonistom u priči koji se nalazio u sličnoj situaciji. Priče su odabrane iz drevne indijske zbirke basni Panchantre u kojoj životinjski likovi imaju ljudske vrline i mane, a radnja se odnosi na ključne aspekte ljudskog ponašanja. Uz pripovijedanje služilo se aktivnostima koje poboljšavaju emocionalnu svijest, kao što je mapa s područjima tijela u kojima osjećamo emocije, zatim regulaciju emocija, samosvijest, raspon pažnje i društvene vještine. Koristilo se razne audiovizualne sadržaje i lutkarske predstave, igre uloga i gluma koja je bila praćena raspravom kako bi djeca razmišljala o odlukama protagonista u priči. Kroz proces se djecu poticalo na izražavanje i razgovor o osobnim emocijama, ali i o emocijama likova u priči. Djetetove reakcije na priču, pokreti tijela i emocionalni izrazi pažljivo su se promatrali. Rezultati istraživanja ukazali su na to da je došlo do poboljšanja s obzirom na različite dimenzije hiperaktivnog ponašanja. Djeca su bila sposobna održati pažnju dulje vrijeme, svoje su školske zadatke uspješnije rješavali, smanjeno je agresivno ponašanje u razredu, više su prihvaćena od svojih vršnjaka, a uočeno je i korištenje riječi poput molim i hvala u društvenim interakcijama (Sapra, 2019). Svakako se biblioterapijski pristup može koristiti i kao poticajni način prihvaćanja i tolerancije te oblikovanja novog načina razmišljanja i oslabljivanja negativnih stavova prema djeci s hiperaktivnim poremećajem. Navedeno dovodi do bolje socijalizacije i razumijevanja djece s teškoćama (Martinec i sur., 2022).

4.2 Uloga biblioterapije u poticanju inkluzije djece s teškoćama u razvoju

Mnoge su dobrobiti čitanja. Osim što pruža zadovoljstvo, umiruje um i smanjuje razinu stresa, čitanjem pojedinci mogu postati empatičniji i povećati svoju samosvijest. Prema istraživanjima koja navodi Pathumaragam (2020), redovito čitanje poboljšava povezanost mozga, povećava vokabular i razumijevanje, pomaže u spremnosti za spavanje, snižava krvni tlak i otkucaje srca, smanjuje simptome depresije, sprječava kognitivni pad i drugo. Biblioterapija je interdisciplinarno područje koje povezuje knjige, književnost, knjižničarstvo, terapiju, psihologiju i zdravstvenu njegu i medicinu te ima mnoge prednosti. Učinkovita je u smanjenju negativnih emocija i simptoma, rješavanja raznih problema, povećanju suosjećanja, razumijevanja i jačanju samosvijesti. Potiče učinkovito društveno ponašanje i usađuje pozitivne vrijednosti. Ako se provodi u grupi može se dobiti povratna informacija od drugih sudionika. Iako čitanje knjiga za samopomoć i savjetodavna uloga knjižničara pojedincima može biti

korisna, uloga biblioterapije i međudjelovanje svih njenih aktera pokazala se učinkovitijom u rješavanju problema (Daniel, 2023). Djetetove potencijale potrebno je neprestano stimulirati i razvijati u poticajnom okruženju kako bi maksimalno napredovalo u životu. Za djecu s teškoćama u razvoju, osim integracije, bitna je i inkluzija u obrazovni sustav s prilagođenim programom te u rekonstruirano društvo koje ne daje važnost kojekakvim predrasudama već međusobnoj toleranciji i poštivanju („Djeca“, 2013). Raznim se biblioterapijskim radionicama takvo društvo može unaprijediti, a dijete može razviti samopoštovanje i pozitivnu sliku o samome sebi (Webinar CSSU, 2022). „Biblioterapija može pomoći kod problema u proučavanju intelektualnih aspekata, psihosocijalnih, interpersonalnih, emocionalnih i bihevioralnih razina“ (Netrawati i sur. 2021, str. 60).

5. Uloga knjižničara u procesu biblioterapije

Biblioterapija u okviru informacijskih znanosti knjižnicama utire put u novu sferu njihove uloge za dobrobiti društva i razvoj zajednice. Međutim, pitanje koje se postavlja odnosi se na kompetencije knjižničara za bavljenje terapijom. Zanimljivo bi bilo istražiti smatraju li se knjižničari dovoljno osposobljenima za vođenje biblioterapijskih radionica, koliko je njih željno uloge terapeuta uz svakidašnje knjižničarske poslove poput katalogizacije i klasifikacije. Nadalje, jesu li svjesni potencijala koje knjige i knjižnice nude, ali i jesu li možda nesposobni emocionalno utjecati na korisnike (Daniel, 2023) u svrhu rješavanja njihovog problema i promjene ponašanja. Svojevrsni odgovor na neka od navedenih pitanja daje Rubin (1978) objašnjavajući da definicija terapije kao lijeka i uzvišen položaj liječnika u društvu uzrokuju strah kod mnogih knjižničara da se bave aktivnošću koja se zove terapija. Zbog navedenog predlaže da bi knjižničari biblioterapiji trebali pristupiti kao rekreacijski i radni terapeuti, gledajući na svoj rad, kao na aktivnost koja će potaknuti mogući put prema samoaktualizaciji (Daniel, 2023). S namjerom da uz pomoć informacijskih medija knjižničar pomogne u rješavanju problema pojedinaca, on primarno mora poznavati građu. Na temelju podataka o pojedincu i saznanja o problemu koji se nastoji riješiti, knjižničar mora znati izabrati najprimjerenije djelo i znati ga primijeniti na adekvatan način (Ibid.). Nekakvim uvodnim aktivnostima trebao bi motivirati sudionika ili grupu, zainteresirati ih za djelo i stvoriti pozitivno i podržavajuće ozračje, takvo da pojedinac uživa u knjizi (kojom može riješiti problem), a ne da ju smatra zadatkom (Daniel, 2023). Važno je izgraditi dobar odnos između pojedinca, odnosno klijenta i sebe kao terapeuta, ali i povjerenje pojedinca kojemu je pomoć potrebna (Ibid.). Tako bi pojedinac mogao brže i lakše mogao izreći svoje probleme i posvetiti se, s terapeutom-knjižničarom, njihovom rješavanju bez direktnog izlaganja opasnosti

svakodnevnih događaja. Naposljetku, raspravu ili razgovor nakon pročitanoj djela pojednostavila bi unaprijed pripremljena adekvatna pitanja o kojima bi pojedinac razmišljao tijekom čitanja djela (Daniel, 2023). Ono što biblioterapiju čini uspješnom je razgovor sa sudionikom o dojmovima i zadovoljstvom o pročitanoj djelu. Kao njegova glavna zadaća izdvaja se stvaranje i upravljanje odjelima za samopomoć, klasificiranje i katalogiziranje građe prema društvenim potrebama i prikazivanje iste na atraktivan način za učenike (Daniel, 2023). Iako je uloga knjižničara u početku bila savjetodavna i odnosila se na pomoć pri odabiru građe, danas je to kroz proces biblioterapije preraslo u čitanje građe i razgovor o njoj u svrhu terapije (Webinar CSSU, 2022). Službeno, ne postoji institucija u kojoj knjižničari mogu dobiti nekakva sustavno propisana i potrebna znanja te titulu „magistra biblioterapije“, ali postoje razni oblici osposobljavanja poput radionica i webinaru kojima oni mogu prisustvovati i dodatno se osposobljavati u području biblioterapije (Ibid.). Uz raširenu uslugu „pitaj knjižničara“ dostupnu u knjižnicama, knjižničari su ipak ti koje će većina ljudi prve zamoliti za pomoć u pronalasku određene literature. Važno je da se u procesu biblioterapije na vrijeme savjetuje i timski surađuje s ostalim strukama, liječnicima, psiholozima i psihijatrima te redovito izmjenjuje informacije. Održavanje biblioterapije učenicima izazovan je zadatak za školskog knjižničara (Pathumaragam, 2020). Učitelj i školski knjižničar moraju poznavati problem s kojim se nosi učenik (Ibid.). Osim što knjižničar mora poznavati sadržaj knjiga koje posjeduje u knjižnici, postoji još nekoliko aspekata i zadataka na koje se mora obratiti pozornost. Oni su sljedeći: uvidjeti potrebe mladih promatranjem, roditeljskim sastancima, pismenim zadacima i pregledom školskih/ustanovnih zapisa, uključiti mlade u proces čitanja, gledanja i slušanja uz postavljanje pitanja i kratke rasprave na što učenik daje sažetak onoga o čemu se raspravljalo u knjizi, pomoći učeniku u postizanju zaključka kroz raspravu i mogućih rješenja (Ibid.). Nadalje, važno je da je knjižničar svjestan mogućih problema u školi i zajednici te da ih učitelji mogu potvrditi, knjižničar kojemu je cilj pomoći učenicima ne bi trebao izbjegavati kontroverzne ili neugodne teme za rješavanje problema, potrebno je razviti zbirku koja uključuje građu o raznim pitanja za različite dobne skupine (Ibid.). Uz navedeno, posao je knjižničara vrednovati popularnu literaturu s obzirom na prikladnost dobi, sadržaj i točnost te vrednovati autoritet djela, druge stručnjake potrebno je upozoriti na literaturu koja sadrži neprikladan jezik ili problematična pitanja (primjerice rasizam) i, naposljetku, knjižničar i pripravnik moraju izraditi ažurirane kataloge o biblioterapijskim pitanjima (Pathumaragam, 2020). Uz uloge koje knjižničar kao terapeut ima, potrebno je obratiti pozornost i na njegove karakteristike i sposobnosti koje mora posjedovati. Kako bi proces biblioterapije vodio stručno i učinkovito, knjižničar prije svega mora imati dobro razvijenu sposobnost verbalne, ali i neverbalne

komunikacije (Škrbina, 2013). Mora biti emocionalno stabilan, empatičan, pravedan, objektivan, samopouzdan i humorističan (Ibid.). Osim navedenih karakteristika koje se odnose na osobnost knjižničara, vrlo je važno da u potpunosti razumije pojedinca i da je osjetljiv na različite ljudske potrebe (Ibid.). Knjižničar u području i provođenju biblioterapije mora biti dobro educiran (Ibid.). Važno je da svoje znanje stalno nadograđuje, ali i da posjeduje određena znanja iz književnosti, psihologije, savjetovanja i slično (Škrbina, 2013, str. 229).

6. Zaključak

Glavna značajka biblioterapije je razgovor o pročitanoj tekstu koji sudionicima pruža uvid u razne mogućnosti rješavanja problema iz svakodnevnog života. Valja naglasiti kako pritom treba postići sve faze biblioterapijskog procesa kako bi on naposljetku bio učinkovit. Izazov s kojim se knjižničari susreću je provođenje biblioterapije u svome radu uz nedostatan formalno obrazovanje. Inkluzija koju se nastoji postići za djecu s teškoćama u razvoju, može se omogućiti raznim biblioterapijskim radionicama. Biblioterapija time pomaže u stvaranju svijesti o mentalnom zdravlju i rješavanju društvenih, emocionalnih i intelektualnih problema pojedinca. Ovim se radom, kroz sistematičan prikaz literature i istraživanja u području biblioterapije, nastojala predstaviti njezina važnost, dobrobiti i potreba za osiguravanjem adekvatnog obrazovanja i obuke knjižničara specifično u tome području.

7. Literatura

1. Barath, A., Matul, D. i Sabljak, Lj. (1996). *Korak po korak do oporavka: priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima*. Zagreb: Tipex.
2. Bašić, I. (2011). *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike*. Zagreb: Balans centar.
3. Bjelica, J. i sur. (2007). *Disleksija: disgrafija, diskalkulija i slične teškoće u čitanju pisanju i učenju*. Zagreb: Hrvatska udruga za disleksiju.
4. Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara (CSSU) (2022). *II.17. Razvijanje kritičkog mišljenja kod djece pomoću biblioterapijskog pristupa (temeljenog na tradicionalnim pričama)*. [Webinar]. Preuzeto 28. 5. 2024. s <https://connect.srce.hr/pbh8adgh7759/>
5. Cvetko, J., Gudelj, M. i Hrgovan, L. (2000). Inkluzija. *Diskrepancija*, 1 (1), 24-28. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20562>
6. Daniel, L. O. (2023). *Bibliotherapy: An expanded role for libraries and librarians*. Lincoln: University of Nebraska. Preuzeto s <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7957/>
7. UNICEF, (2013). *Djeca sa smetnjama u razvoju*. Preuzeto s <https://www.unicef.org/montenegro/media/3251/file/MNE-media-MNEpublication61.pdf>
8. Ezekiel, H., i Adimora, T. O. (2023). *Bibliotherapy as an instrument for changing the attitudes of persons with dyslexia towards reading*. Preuzeto s <https://journals.ezenwaohaetorc.org/index.php/AFHOPEO/article/view/2569>
9. Gabriel, D. M., Lencek, M. i Sabljak, Lj. (2014). *Dyslexia and library programmes for motivation to read in Croatia*. Preuzeto s <https://library.ifla.org/id/eprint/948/>
10. Hynes, A.M. i Hynes-Berry, M. (1986). *Bibliotherapy: The interactive process. A handbook*. New York: Routledge.
11. Martinec, R., Šimunović, D. i Kos Jerković, V. (2022). Various aspects of using bibliotherapy in the field of education and rehabilitation. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 58 (1), 87-103. Preuzeto s <https://doi.org/10.31299/hrri.58.1.5>
12. Mikuletić, N. (2010). Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53 (2), 133-140. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/80992>

13. Netrawati, N. i sur. (2022). *Reduce hyperactive behavior in early childhood with bibliotherapy*. Atlantis Press. Preuzeto s <https://www.atlantispress.com/proceedings/icece-6-21/125975279>
14. Nielsen, G. S. (2004). *Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
15. Pathumaragam, A. (2020). *Role of school librarian as a bibliotherapist: a review*. Tirunelveli: Sadakathullah Appa College. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/347437499_ROLE_OF_SCHOOL_LIBRARIAN_AS_A_BIBLIOTHERAPIST_A_REVIEW
16. Piskač, D. (2016). Biblioterapija i psihoanalitička kritika u kontekstu teorije sustava. *Kroatologija*, 7 (2), 60-81. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/200452>
17. Posokhova, I. (2000). *Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju*. Lekenik: Ostvarenje.
18. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, 24/2015). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
19. Rešič-Rihar, T. i Urbanija, J. (1999). *Biblioterapija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
20. Sapra, R. (2019). Study to explore the role of narratives and bibliotherapy for social and emotional skill enhancement in children with ADHD. *IAHRW International Journal of Social Sciences Review*,; Haryana Vol. 7,, Iss. 7-12. Preuzeto s <https://www.proquest.com/openview/f96b64934bed9dd25da78bb0dc132f07/1?pq-origsite=gscholar&cbl=5347679>
21. Skočić Mihić, S. i Klarić, M. (2014). Biblioterapija u inkluzivnoj praksi. *Dijete, vrtić, obitelj*, 20 (75), 30-31. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/159082>
22. Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.

Biblioterapijski pristup u radu knjižničara s djecom s teškoćama

Sažetak

Cilj je ovog završnog rada sistematično prikazati literaturu i istraživačke dosege u području biblioterapije te posebno istaknuti njezin značaj u radu knjižničara s djecom s teškoćama. Uz primjenu biblioterapije općenito, u radu će se teorijski pristupiti svrsi i cilju te oblicima biblioterapijskih radionica namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju, preciznije disleksijom, disgrafijom i hiperaktivnim poremećajem. U radu će se naglasiti težnja za smanjivanjem osjećaja zanemarenosti i društvene isključenosti te unaprjeđivanje djeteta kao pojedinca i ostvarivanja njegovih potencijala kao i proces kojim se navedeno, biblioterapijskim pristupom, treba moći postići. Od velike je važnosti u tom procesu kako knjižnice ostvaruju kvalitetu svojih usluga u radu s djecom s teškoćama u razvoju. Time uloga knjižničara neće biti zanemarena, a rad će se baviti i kompetencijama knjižničara u provedbi takvih biblioterapijskih radionica. Iznijet će se prednosti takvih radionica, ali i izazovi s kojima se u svome radu susreću knjižničari.

Ključne riječi: biblioterapija, radionice, djeca s teškoćama u razvoju, knjižničar

Bibliotherapeutic Approach in the Work of Librarians with Children with Developmental Difficulties

Summary

The aim of this paper is to systematically present the literature and research achievements in the field of bibliotherapy, and particularly its importance in the work of librarians with children with difficulties. With the general application of bibliotherapy, the paper will theoretically approach the purpose and goal, as well as the forms of bibliotherapeutic workshops intended for children with developmental difficulties, dyslexia, dysgraphia, and hyperactivity disorder. The paper will highlight the aim to reduce feelings of neglect and social exclusion, as well as the improvement of child as an individual and realization of their potential, also the process by which this can be achieved through bibliotherapeutic approach. The process how libraries ensure the quality of their services in working with children with developmental difficulties is of great importance. Therefore, the role of librarians will not be neglected. The paper will also address the competencies of librarians in implementing such bibliotherapeutic workshops. The advantages of such workshops will be presented, as well as the challenges that librarians come across in their work.

Key words: bibliotherapy, workshops, children with developmental difficulties, librarian